

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 15.10.2008, sp. zn. 31 Cdo 154/2006, ECLI:CZ:NS:2008:31.CDO.154.2006.1

Číslo: 41/2009

Právní věta: Osoba oprávněná žádat vydání věci podle restitučních předpisů se nemůže úspěšně domáhat určení vlastnictví svého zemřelého právního předchůdce k takové věci.

Soud: Nejvyšší soud

Datum rozhodnutí: 15.10.2008

Spisová značka: 31 Cdo 154/2006

Číslo rozhodnutí: 41

Číslo sešitu: 4

Typ rozhodnutí: Rozsudek

Hesla: Řízení před soudem, Žaloba určovací, Zmírnění křivd (restituce)

Předpisy: § 175y písm. c) předpisu č. 99/1963Sb.
§ 80 písm. c) předpisu č. 99/1963Sb.

Druh: Rozhodnutí ve věcech občanskoprávních, obchodních a správních

Sbírkový text rozhodnutí:

Žalobci se domáhali, aby soud určil, že jejich právní předchůdci byli ke dni svého úmrtí vlastníky níže uvedených pozemků. V předchozím řízení, v němž nejprve navrhovali, aby soud žalovanému uložil povinnost k uzavření dohody o vydání pozemků, a poté, aby určil, že jsou jejich spoluvlastníky z titulu dědění, neuspěli. Rozsudkem Krajského soudu v Brně z 8. 7. 2003, jímž byl změněn rozsudek Městského soudu v Brně („soud prvního stupně“) ze 14. 12. 2002, byla jejich žaloba zamítnuta s odůvodněním, že sporné pozemky nebyly projednány v řízení o dědictví po právních předchůdcích žalobců ve smyslu § 175a a násl. o. s. ř. Podle odvolacího soudu by se jen mohli podle § 175y odst. 1 o. s. ř. domáhat určení, že sporné spoluvlastnické podíly náležely jejich právním předchůdcům ke dni jejich smrti.

M ě s t s k ý s o u d v Brně rozsudkem ze dne 23. 4. 2004 určil, „že právní předchůdci žalobců a to M. H., zemřelá dne 15. 8. 1978, MUDr. O. H. - V., zemřelá dne 26. 9. 1997, R. H., zemřelý dne 11. 6. 1964, Ing. B. H., zemřelý dne 20. 5. 1979, a JUDr. Z. H., zemřelý dne 6. 9. 1956, byli ke dni své smrti spoluvlastníky původních parcel č. 267 st. pl. o výměře 687 m2 a část parcely č. 267 zahrada o výměře 381 m2 v k. ú. B. - město nově označených jako p. č. 743/1 o výměře 682 m2, parcely č. 743/2 o výměře 28 m2, parcely č. 743/2 o výměře 28 m2, parcely 743/3 o výměře 19 m2, parcely č. 743/4 o výměře 19 m2, parcely č. 743/5 o výměře 21 m2, nyní zapsané na listu vlastnictví 10001 pro k. ú. Město B. a obec B. každý k ideální jedné pětině“. Dále rozhodl o nákladech řízení.

Soud prvního stupně zjistil, že jako vlastník sporných pozemkových parcel, zastavěných obytným

domem a garážemi, je v příslušném katastru nemovitostí zapsán žalovaný, který je nabyt podle zákona č. 172/1991 Sb., o přechodu některých věcí z majetku České republiky do vlastnictví obcí. Stavební parcela č. 267 a parcela č. 267 zahrada „zapsané ve vl. č. 343 pozemkové knihy“ byly původně podle odevzdací listiny z 25. 2. 1946 v podílovém spoluvlastnictví právních předchůdců žalobců, a to každého z ideální pětiny. Městský národní výbor v B. ohledně (celé) st. parc. č. 267 o výměře 687 m² a části parc. č. 267 zahrada o výměře 381 m² vydal 26. 7. 1956 vyvlastňovací rozhodnutí a odvolací orgán 18. 2. 1960 zamítl odvolání, které spoluvlastníci pozemků s výjimkou R. H. proti tomuto rozhodnutí podali. V průběhu tohoto řízení ale JUDr. Z. H. jako jeden z jeho účastníků zemřel, a protože vyvlastňovací rozhodnutí tak nebylo účastníkům řízení řádně doručeno, nebylo toto řízení pravomocně ukončeno. Soud uzavřel, že se žalobci, jako právní nástupci a dědici původních spoluvlastníků pozemků, jimž spoluvlastnické podíly nebyly vyvlastněny, a tedy svoje spoluvlastnické podíly nepozbyli, mohou podle § 175y odst. 1 o. s. ř. svého práva domáhat žalobou o určení vlastnictví, kterou bude odstraněna spornost aktiv dědictví mimo řízení o dědictví. K námitce vydržení vlastnického práva sporných pozemků žalovaným soud konstatoval, že ohledně nich bylo v roce 1992 zahájeno řízení podle zákona č. 87/1991 Sb., o mimosoudních rehabilitacích, v němž se žalobci po změně žaloby domáhali určení spoluvlastnického práva k předmětným nemovitostem. V tomto řízení bylo vlastnické právo žalovaného zpochybněno a tak nemohl být v dobré víře, že mu pozemky patří. Jejich vlastnictví proto nevydržel.

K r a j s k ý s o u d v Brně jako soud odvolací k odvolání žalovaného rozsudkem ze dne 15. 3. 2005, ve znění opravného usnesení ze dne 12. 9. 2005, změnil rozsudek soudu prvního stupně tak, že určil, že osoby uvedené ve výroku rozsudku soudu prvního stupně byly ke dni své smrti spoluvlastníky v tomto výroku uvedených původně označených pozemkových parcel, „nově označených jako p. č. 743/1 o výměře 682 m², p. č. 743/2 o výměře 21 m², p. č. 743/3 o výměře 19 m², p. č. 743/4 o výměře 19 m² a p. č. 743/5 o výměře 21 m², nyní zapsaných na LV č. 10001 pro k. ú. Město B., obec B., každý v ideální jedné pětině“. Potvrdil výrok soudu prvního stupně o náhradě nákladů řízení a rozhodl o nákladech odvolacího řízení.

Odvolací soud se ztotožnil se skutkovými zjištěními i právními závěry soudu prvního stupně a jeho výrok pod bodem I. změnil pouze tak, že odstranil nepřesnosti týkající se pozemku č. 743/2, který byl ve výroku rozsudku soudu prvního stupně uveden dvakrát a jehož správná výměra činí 21 m², a v ostatním jeho rozhodnutí potvrdil. Vycházel z toho, že dědičkou M. H., zemřelé 15. 8. 1978, byla MUDr. O. H. - V., která zemřela 26. 9. 1997, a jejími dědičkami jsou žalobkyně a), b) a d), dědičkami Ing. B. H., zemřelého 20. ř. 1979, jsou žalobkyně a) a b), dědičkou Z. H., zemřelého 6. 9. 1956, je žalobkyně d). Jeho další dědic Z. H. zemřel 31. 7. 1999 a jeho dědičkou je žalobkyně c). Dědicem R. H., zemřelého 11. 6. 1964, je žalobce f). Další jeho dědic JUDr. J. H. zemřel 8. 4. 2002 a jeho dědičkou je žalobkyně e). Odvolací soud odkázal na § 175y odst. 1 o. s. ř. s tím, že postup podle tohoto ustanovení není omezen jen pro určitý okruh účastníků, a nelze dovozovat, že by jej nemohli použít i občané, kteří by měli právo domáhat se svých majetkových nároků podle jiných právních předpisů, např. restitučních. Pokud jde o vyvlastňovací řízení ohledně sporných pozemkových parcel, shledal, že neproběhlo řádně a majetek právních předchůdců žalobců vyvlastněn nebyl. Se soudem prvního stupně se ztotožnil i v závěrech k otázce vydržení vlastnického práva ke sporným pozemkům žalovaným a s podrobným rozbořením tohoto institutu v aplikaci na daný případ uzavřel, že žalovaný, ani jeho právní předchůdce vlastnické právo vydržením nenabyl.

Proti rozsudku odvolacího soudu podává žalovaný dovolání, jehož přípustnost opírá o § 237 odst. 1 písm. c) o. s. ř. a uplatňuje dovolací důvod uvedený v § 241a odst. 2 písm. b) o. s. ř. Za právní otázku, jež by měla být ve vztahu k dané věci předmětem přezkumu, považuje, zda se nemovitostí, jež stát převzal v období stanoveném restitučními zákony (25. 2. 1948 až 1. 1. 1990) bez právního důvodu, mohou právní nástupci původních vlastníků domáhat formou určení vlastnického práva podle obecných předpisů, když jejich vydání bylo možno požadovat podle předpisů restitučních. K názorům

odvolacího soudu k postupu podle § 175y odst. 1 o. s. ř. a k nejednotnosti judikatury namítá, že judikatura dovolacího soudu je při posuzování uvedené otázky již jednotná. Podle ní nelze postup stanovený restitučními předpisy obejít, jde o předpisy speciální a je třeba je aplikovat přednostně. Odkazuje na rozhodnutí Nejvyššího soudu ve věcech sp. zn. [23 Cdo 311/98](#), [28 Cdo 1050/2003](#), [22 Cdo 613/2003](#) a [22 Cdo 649/2004](#), a dále na odborné publikace s tím, že hledat řešení v obecném předpise lze pouze tehdy, chybí-li speciální právní úprava. Přestože byla v minulosti vydána i rozhodnutí umožňující domáhat se nároků podle obecných předpisů, byla posléze různíci se judikatura sjednocena rozsudkem velkého senátu občanskoprávního kolegia Nejvyššího soudu pod sp. zn. [31 Cdo 1222/2001](#), který z části cituje a na který odkazuje. Dále uvádí, že žalobci měli při vydání majetku patřícího jejich právním předchůdcům postavení oprávněné osoby, původně postupovali podle restitučních předpisů, vyzvali k vydání věci prostřednictvím soudu a v mezidobí jim byly některé pozemky vydány. V průběhu sporu navrhli změnu žaloby, nadále se domáhali určení, že jsou vlastníky sporných pozemků podle obecných předpisů, a takto zbytečně provedenou změnou žaloby ztratili na vydání věci nárok. Konečně namítá, že soudy obou stupňů nesprávně posoudily i otázku naléhavého právního zájmu žalobců na požadovaném určení. Uzavírá, že odvolací soud věc po právní stránce posoudil jinak, než jak by měla být řešena podle konstantní judikatury Nejvyššího soudu. Navrhuje, aby dovolací soud zrušil napadené rozhodnutí odvolacího soudu a věc vrátil tomuto soudu k dalšímu řízení.

Žalobci se k dovolání nevyjádřili.

Nejvyšší soud zrušil rozsudek odvolacího soudu a věc mu vrátil k dalšímu řízení.

Z odůvodnění:

Tříčlenný senát dovolacího soudu 22 Cdo, který měl podle rozvrhu práce dovolání projednat a rozhodnout o něm, při úvaze, zda se dědicové mohou domáhat ochrany žalobou na určení, že jejich právní předchůdci byli ke dni smrti vlastníky nemovitostí, které přešly na stát v rozhodném období vymezeném restitučními předpisy, jestliže zemřeli před skončením rozhodného období, dospěl k právnímu závěru dle jeho mínění odlišného od toho, který byl vyjádřen v rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 8. 11. 2006, sp. zn. [28 Cdo 2166/2006](#). Proto rozhodl podle § 20 odst. 1 zákona č. 6/2000 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změnách některých dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů, o postoupení věci velkému senátu občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu. Ten věc pojednal a rozhodl o ní v souladu s ustanoveními § 19 a § 20 odst. 1 uvedeného zákona.

Nejvyšší soud vychází z toho, že dovolání proti pravomocnému rozsudku odvolacího soudu bylo podáno včas řádně zastoupenou osobou - účastníkem řízení. I když odvolací soud rozsudek soudu prvního stupně změnil, šlo jen o změny formulační, resp. opravu chyby v psaní ohledně pozemku parc. č. 743/2, a protože shodně se soudem prvního stupně posoudil práva a povinnosti, jde o rozsudek potvrzující. Tímto rozsudkem bylo potvrzeno první rozhodnutí soudu prvního stupně v této věci a dovolání tak nemůže být přípustné podle § 237 odst. 1 písm. b) o. s. ř. Je však přípustné podle § 237 odst. 1 písm. c) a odst. 3 o. s. ř., neboť dovoláním napadené rozhodnutí odvolacího soudu je po právní stránce zásadně významné.

Podle § 237 odst. 3 o. s. ř. má rozhodnutí odvolacího soudu po právní stránce zásadní význam zejména tehdy, řeší-li právní otázku, která v rozhodování dovolacího soudu nebyla dosud vyřešena, nebo která je odvolacími soudy nebo dovolacím soudem rozhodována rozdílně, nebo řeší-li tuto otázku v rozporu s hmotným právem.

Odvolací soud dospěl jednak k závěru, že se žalobci mohou domáhat podle § 80 písm. c) o. s. ř. určení, že jejich právním předchůdcům ke dni jejich smrti tyto podíly patřily, žalobou podanou podle

§ 175y odst. 1 o. s. ř., kterou tak bude odstraněna spornost aktiv dědictví, a to bez ohledu na to, zda se vydání těchto podílů mohli domáhat podle restitučního předpisu. Dovoláním pak je takový závěr napaden. A právě tímto závěrem se rozhodnutí odvolacího soudu dotýká též rozporu v dosavadním rozhodování dovolacího soudu.

Při přezkumu rozhodnutí odvolacího soudu je dovolací soud vázán důvody (včetně jejich konkrétního vymezení), které byly dovoláním uplatněny; je-li dovolání přípustné – jako v projednávaném případě – přihlédne dovolací soud z úřední povinnosti též k vadám uvedeným v § 229 odst. 1, odst. 2 písm. a), b) a odst. 3 o. s. ř., jakož i k jiným vadám řízení, které mohly mít za následek nesprávné rozhodnutí ve věci (§ 242 odst. 3 o. s. ř.).

Protože uvedené vady namítány nebyly a ze spisu se nepodávají, předmětem dovolacího přezkumu se tak stává otázka posouzení závěru odvolacího soudu o přípustnosti uplatnění práva žalobou podle § 175y o. s. ř., resp. žalobou o určení vlastnického práva právních předchůdců žalobců bez ohledu na to, že se žalobci mohli domáhat vydání podílů na nemovitostech podle restitučních předpisů.

Otázku, zda se dědicové mohou domáhat ochrany žalobou na určení, že jejich právní předchůdci byli ke dni smrti vlastníky nemovitostí, které přešly na stát v rozhodném období vymezeném restitučními předpisy, jestliže zemřeli před skončením rozhodného období, řešil Nejvyšší soud výslovně v rozsudku z 8. 4. 2003, sp. zn. [22 Cdo 1977/2001](#). V tomto rozsudku dospěl k závěru, že „okolnosti nastalé po smrti zůstavitele nemohou mít vliv na výsledek sporu o určení, že zůstavitel byl ke dni úmrtí vlastníkem určité věci.“ Dále Nejvyšší soud uvedl v rozsudku z 13. 8. 2004, sp. zn. [22 Cdo 1445/2004](#), že „vyhověním žalobě na určení, že právní předchůdce žalobce byl ke dni úmrtí vlastníkem určité věci, není určeno, kdo je jejím současným vlastníkem.“ Rovněž v rozsudku z 16. 4. 2007, sp. zn. [22 Cdo 1020/2005](#), Nejvyšší soud uvedl, že „žalobci se mohou domáhat určení, že jejich právní předchůdkyně byly ke dni úmrtí vlastnicemi nemovitosti (takovou žalobu soudní praxe běžně připouští), ale z toho určení jim vůči žalovaným nevyplývají žádná práva a není tím deklarováno, že by i oni jako právní nástupci byli vlastníky, anebo že by žalovaní vlastníky nebyli. Mohou sice na základě takového určení žádat o projednání nemovitosti v dědickém řízení, ale rozhodnutí vydaná v tomto řízení nebudou žalované vázat (srov. § 175y o. s. ř.). O tom, kdo je nyní vlastníkem sporných nemovitostí, může být rozhodnuto jedině v řízení o určení vlastnického práva. V tomto řízení bude možno uplatnit námítky; pro posouzení právního stavu, který tu byl v době úmrtí právního předchůdce žalobců, jsou však nepodstatné. Proto žalobci mohou žádat o určení, že jejich právní předchůdkyně byly ke dni úmrtí vlastnicemi věci, a to i v případě, že sami již nemohou žádat její vydání.“

Naproti tomu Nejvyšší soud v obdobných věcech vyslovil i opačný závěr, např. v rozsudku z 8. 11. 2006, sp. zn. [28 Cdo 2166/2006](#), že totiž „žalobci se nemohou žalobou podle obecného předpisu – § 80 písm. c) o. s. ř. – domáhat určení, že jejich právní předchůdkyni ke dni její smrti v roce 1980 náležel spoluvlastnický podíl k nemovitostem, neboť ochrany se mohli domáhat jen v režimu restitučního předpisu jako předpisu speciálního.“ V této souvislosti Nejvyšší soud zdůraznil, že ve své rozhodovací praxi mnohokrát připomněl, že stanoví-li restituční předpis coby lex specialis (v daném případě tedy v režimu zákona č. 87/1991 Sb.) určité podmínky a postup pro uplatnění nároku na vydání věci, nemohou být tyto ignorovány; hledat řešení v obecném právním předpisu ať již formou požadavku na vydání věci, ve smyslu § 126 občanského zákoníku, nebo formou požadavku na určení, zda tu právo nebo právní vztah je či není (§ 80 písm. c/ o. s. ř.), lze pouze tehdy, chybí-li úprava v zákoně zvláštním (srov. např. závěry uvedené v rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 5. 8. 1998, sp. zn. 23 Cdo 1410/98); taková speciální právní úprava však v daném případě nechyběla. Obdobně pak Nejvyšší soud důvodnost žaloby o taková určení vlastnictví právních předchůdců žalobců posuzoval např. ve věci sp. zn. [28 Cdo 300/2007](#), v níž byla proti jeho rozhodnutí podána ústavní stížnost, kterou Ústavní soud usnesením z 31. 1. 2008, sp. zn. [I. ÚS 1379/07](#) odmítl.

V dané věci ze spisu soudu prvního stupně vyplývá, že nárok na vydání vyvlastňovaných pozemků st. parc. č. 267 a parc. č. 267 v k. ú. B. - Š. o výměře 381 m² byl žalobci, resp. jejich právními předchůdci podle zákona č. 87/1991 Sb. uplatněn. Dohodou z 22. 9. 1993 Správa nemovitostí města B., st. podnik, vydala nynějším žalobcům a), d) a f) a dále MUDr. O. H. - V., MUDr. M. H., Z. H. a JUDr. J. H. pozemek parc. č. 742 v k. ú. B. - město o výměře 375 m² (původní část parc. č. 267 zahrada). Vklad práva podle této dohody byl proveden ke dni 22. 10. 1993. V této dohodě je také uvedeno, že pozemek st. parc. č. 267, nyní parc. č. 743, nelze vydat, neboť byl zastavěn a nachází se na něm obytný dům a garáže.

V souzené věci se se zřetelem k dovoláním napadenému závěru odvolacího soudu - a též pro názor senátu 22 Cdo, dle nějž jsou splněny podmínky pro rozhodování velkého senátu - otevírá otázka, zda mohou dědicové uplatnit bez ohledu na své (či jejich předchůdců) předchozí restituční možnosti právo na určení, že jejich právní předchůdce byl ke dni své smrti vlastníkem určité věci.

Na tomto místě nelze ostatně nevymezit, že odvolací soud přehlédl, že postup podle § 175y odst. 1 o. s. ř. (§ 175k odst. 3 o. s. ř.) by mohl připadat v úvahu jen v řízení o dědictví po zůstavitelce O. H. - V., která zemřela 26. 9. 1997. Řízení o dědictví je v občanském soudním řádu upraveno v § 175a až 175zd, a to podle zákona č. 263/1992 Sb., kterým byl změněn a doplněn občanský soudní řád (srov. čl. I tohoto zákona), jenž nabyl účinnosti 1. 1. 1993. Podle čl. II bodu 2 zákona č. 263/1992 Sb. pro řízení o dědictví po těch, kteří zemřeli před účinností tohoto zákona, užije soud dosavadních předpisů; tím není dotčeno užití § 38 o. s. ř. To znamená, že u těchto osob od 1. 1. 1993 dědické řízení probíhá u soudu, který pověří notáře, aby jako soudní komisař provedl v řízení o dědictví potřebné úkony, a to podle právní úpravy dědického řízení účinné v den smrti zůstavitele. Řízení o dědictví po zůstaviteli, zemřelém v době od 1. 4. 1964 do 31. 12. 1992, upravoval zákon č. 95/1963 Sb., o státním notářství a řízení před státním notářstvím. Ten stanovil v § 18, že nemůže-li státní notářství rozhodnout proto, že jeho rozhodnutí závisí na skutečnosti, která zůstala mezi účastníky sporná i po šetření provedeném státním notářstvím k jejímu objasnění, a není-li ani možno dosáhnout mezi účastníky dohody, přeruší státní notářství řízení až do rozhodnutí o sporné skutečnosti v soudním, případně jiném řízení. Nepodá-li účastník, jemuž to státní notářství uložilo, ve stanovené lhůtě návrh na takové rozhodnutí, státní notářství v řízení pokračuje a rozhodne i o této skutečnosti. Podle stanoviska Nejvyššího soudu ČR z 18. 6. 1982, publikovaného pod R 49/1982 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek, jen v případě, že byl účastník dědického řízení odkázán v souladu s § 18 notářského řádu na určení právní skutečnosti, tedy nikoliv právního vztahu nebo práva ve smyslu § 80 písm. c) o. s. ř., šlo o žalobu svého druhu, jejíž podání umožňuje právě uvedený § 18 notářského řádu jako zvláštní předpis. Řízení o dědictví po zůstaviteli zemřelém v době od 1. 1. 1951 do 31. 3. 1964 upravoval § 310 až 340 zákona č. 142/1950 Sb., o řízení ve věcech občanskoprávních. Podle § 328 tohoto zákona se soud u sporných aktiv a pasiv omezil jen na zjištění jejich spornosti, při výpočtu čistého majetku k nim nepřihlížel. Kromě toho se z ničeho nepodává, že by spoluvlastnický podíl byl mezi jeho dědici sporný.

Platí dále ohledně návrhů všech žalobců, že žaloba na určení, že spoluvlastnický podíl náležel zůstaviteli ke dni smrti, není tzv. jinou žalobou v § 80 o. s. ř. příkladmo nevyjmenovanou (žalobou o určení právní skutečnosti, jejíž podání umožňuje zvláštní předpis), ale jde o žalobu podle § 80 písm. c) o. s. ř., tedy obecného předpisu upravujícího ochranu vlastnického práva.

A právě takové hodnocení způsobu obrany práva zakládá důvody řešení rozporu v dosavadním rozhodování dovolacího soudu.

Předně je nutno opětovně poukázat na závěry dovožené v rozsudku velkého senátu občanskoprávního kolegia Nejvyššího soudu ze dne 11. 9. 2003, sp. zn. [31 Cdo 1222/2001](#), zabývající se otázkou, zda je možno uplatnit nárok na ochranu vlastnictví podle obecných právních předpisů v případech, kdy byl dán i restituční nárok podle některého z restitučních zákonů, jenž nebyl úspěšně

uplatněn. V daném rozsudku byl zaujat názor, podle kterého z povahy zákona o mimosoudních rehabilitacích je třeba dovodit, že nároky jím upravené nelze řešit jinak, než podle jeho ustanovení ve smyslu obecné zásady o zákonu obecném a zvláštním (*lex specialis derogat generali*). Stanoví-li tento předpis určité předpoklady a postup pro uplatnění nároku, nelze tentýž nárok uplatňovat podle jiného předpisu, byť by tento předpis stanovil některé podmínky, resp. předpoklady (uplatnění nároku) odchylně. Proto se oprávněná osoba nemůže domáhat ochrany svého vlastnického práva podle obecných předpisů (zejména podle § 126 odst. 1 obč. zák.), a to ani formou určení vlastnického práva podle § 80 písm. c) o. s. ř., mohla-li žádat vydání věci podle restitučního zákona.

To, že se žalobci domáhají určení vlastnického práva svých předchůdců, na obecné povaze jejich žaloby co by žaloby dle § 80 písm. c) o. s. ř. ničeho nemění. Jejich hmotněprávní legitimace k vedení sporu je identická se znaky určujícími oprávněné osoby v restitučních předpisech. Jejich žalobní zájem o určení vlastnictví předchůdce se nemůže ve skutečnosti vázat k ničemu jinému, nežli k projednání téhož nároku v dědickém řízení, tedy v řízení svou povahou nesporném a se značnou mírou pravděpodobnosti zakládajícím takto svým výsledkem důvody pro následný dvojí zápis subjektu vlastnického práva katastru nemovitostí a tedy vzniku důvodu pro nový spor o určení vlastnictví k témuž předmětu.

Shora uvedený názor projevovaný v rozhodování senátu 22 Cdo tak ve svém důsledku nejenže neodpovídá závěru dosaženému (a na tomto místě je nevýznamné, že později) v rozsudku velkého senátu Nejvyššího soudu ve věci sp. zn. [31 Cdo 1222/2001](#), ale též obcházení speciálních restitučních zákonů přímo podporuje a umožňuje vedení nadbytečných soudních sporů.

V rozsudku ze dne 28. 8. 2008 věci sp. zn. [28 Cdo 1999/2008](#) Nejvyšší soud v obdobné souvislosti vyjádřil, že tím že dovolatelé v 90. letech minulého století rezignovali na možnost domoci se vydání předmětných nemovitostí na základě restitučních předpisů, a namísto toho zvolili cestu nesporného dědického řízení o dodatečném projednání dědictví, vyhnuli se prokazování svého tvrzeného nároku. Takovým postupem byl zcela evidentně sledován nepřijatelný záměr spočívající v obejití restitučních právních předpisů a domožení se vydání předmětných pozemků podle obecných právních předpisů. K obnovení vlastnického práva dovolatelů přitom nemohlo dojít i proto, že rozhodnutí vydané v dědickém řízení je deklaratorní, nikoliv konstitutivní povahy a zavazuje pouze účastníky konkrétního dědického řízení. Jestliže pak stát převzal sporný majetek, aniž se tak stalo na základě jakéhokoliv právního titulu, jednalo se o převzetí bez právního důvodu, což je jeden z restitučními zákony typizovaných důvodů pro vydání majetku oprávněným osobám.

Nejvyšší soud při svém rozhodování velkým senátem nenalézá ani v této věci právní či praktický důvod, pro který by předcházející rozhodnutí velkého senátu o tom, že se oprávněné osoby nemohou domáhat ochrany svého vlastnického práva podle obecných předpisů, a to ani formou určení vlastnického práva podle § 80 písm. c) o. s. ř., nemělo mít sjednocující výkladový význam i pro žalobní požadavky směřující k určení vlastnictví právních předchůdců žalobců.

Dovolatel obsahem dovolání též napadá nesprávnost právního posuzování odvolacího soudu v otázce naléhavého právního zájmu žalobců na jimi požadovaném určení.

Otázkou existence či neexistence naléhavého právního zájmu ve sporech spadajících pod tzv. restituční zákonodárství se ostatně opakovaně zabýval i Ústavní soud. Tuto problematiku podrobil ústavnímu přezkumu také ve svém stanovisku pléna, sp. zn. Pl ÚS 21/2005, uveřejněném pod č. 477/2005 Sb., Sdělení Ústavního soudu o přijetí stanoviska pléna Ústavního soudu ze dne 1. 11. 2005 ve věci žaloby o určení vlastnického práva ve vztahu k uplatnění práva podle restitučních předpisů, v němž formuloval závěry – I. Tvrzením vlastnického práva, zejména toho, jež vyžaduje záznam do katastru nemovitostí, v případě absence legitimního očekávání na straně navrhovatele není naplněna preventivní funkce žaloby podle § 80 písm. c) o. s. ř., a tedy není dána ani naléhavost právního zájmu

na jejím podání, a - II. Žalobou o určení vlastnického práva nelze obcházet smysl a účel restitučního zákonodárství. V odůvodnění stanoviska Ústavní soud vyjádřil názor, že o naléhavý právní zájem může zásadně jít jen tehdy, jestliže by bez soudem vysloveného určení (že právní vztah nebo právo existuje) bylo buď ohroženo právo žalobce nebo by se jeho právní postavení stalo nejistým, což - řečeno jinými slovy - znamená, že buď musí jít u žalobce o právní vztah (právo) již existující (alespoň v době vydání rozhodnutí) nebo o takovou jeho procesní, případně hmotněprávní situaci, v níž by objektivně v již existujícím právním vztahu mohl být ohrožen, příp. pro nejisté své postavení by mohl být vystaven konkrétní újmě (viz obdobně také nálezy Ústavního soudu ze dne 20. 6. 1995, sp. zn. [III. ÚS 17/95](#)). Tam, kde právní vztahy žalobce k věci byly s jistými následky dotčeny před několika desítkami let, nikoli dnes, a nestaly se nejistými nyní, nýbrž právě prostřednictvím žaloby na určení vlastnického práva a zpochybňováním aktů, na základě kterých právo žalobce zaniklo, není určovací žaloba nástrojem prevence, nýbrž ve skutečnosti směřuje k narušení právní jistoty na straně nynějšího vlastníka. Pouze prostřednictvím restitučních předpisů lze dosáhnout zpochybnění správního aktu nebo určení následků jeho neexistence.

I z uvedené ústavněprávní argumentace, jež zcela zásadně ovlivnila vývoj praxe rozhodování obecných soudů v obdobných věcech, zřetelně plyne, že své nároky byli žalobci oprávněni uplatnit leda v rámci soudního řízení v režimu restitučních předpisů, a nikoliv za použití obecných předpisů, zejména pak ne prostřednictvím určovací žaloby podle § 80 písm. c) o. s. ř.

Vzhledem k nesprávnému právnímu posouzení věci byl proto rozsudek odvolacího soudu zrušen a věc byla tomuto soudu vrácena k dalšímu řízení (§ 243b odst. 2 a 3 o. s. ř.).

Odlišné stanovisko JUDr. Františka Baláka:

Obecně platí, že chce-li se právní nástupce zemřelé osoby domoci vlastnických práv k nemovité věci zůstavitele, která nebyla projednána v dědickém řízení a jejímž vlastníkem je podle údajů katastru nemovitostí jiná osoba než zůstavitel, nemá jinou možnost, jak se dobrat svých dědických a tudíž i vlastnických práv, než jít cestou několika řízení (nedohodne-li se s držitelem věci jinak). Jeho prvním krokem musí být žaloba na určení, že zůstavitel byl v době smrti vlastníkem sporné nemovitosti, druhým dodatečné dědické řízení a třetím (při duplicitním zápisu vlastnického práva v katastru nemovitostí) žaloba na určení, že žalobce je vlastníkem věci. Jinou cestu současná jurisprudence nepřipouští.

Rozhodnutí velkého senátu je založeno v podstatě jen na tom, že žalobci nemohou mít naléhavý právní zájem na takovém určení, protože ve třetí fázi uvedeného postupu je vyloučeno, aby byli, s ohledem na citovanou judikaturu Nejvyššího a Ústavního soudu, jež sjednotila soudní praxi v otázce vztahu uplatnění ochrany vlastnických práv podle občanského zákoníku k uplatnění práv podle restitučních předpisů, úspěšní.

Domnívám se, že rozhodnutím velkého senátu se žalobcům fakticky a bez věcného projednání jejich primárního nároku (jen s poukazem na nedostatek naléhavého právního zájmu) odnímá právo na rozhodnutí soudu, jehož dosažení je nezbytným předpokladem pro uplatnění dalších práv vlastníka věci. Soud přeci nemůže bránit účastníku řízení v podstatě z formálních důvodů v možnosti v budoucnu uplatnit vlastnický nárok jen tak, že předem vysloví, jak by bylo, resp. jak bude, o tomto nároku v jiném dosud nezahájeném soudním řízení rozhodnuto. Domáhá-li se žalobce u soudu určitých svých práv při vědomí, že mu judikatura soudů nepřeje, nelze mu odepřít právo alespoň na jednoduché zamítavé rozhodnutí s věcným posouzením uplatněného nároku. V dané věci, v níž se jedná jen o získání jednoho z předpokladů uplatnění vlastnického práva - o deklaraci prakticky nesporného vlastnického práva právních předchůdců žalobců - jde o nepřijatelné odnětí možnosti

žalobců uplatnit svá vlastní (tvrzená) práva. Z právního názoru zaujatého velkým senátem také logicky plyne požadavek, aby se soudy ve všech řízeních o určení vlastnického práva zůstavitele zabývali nejen tím, co žalobci takovou žalobou sledují, ale i tím, zda vůbec může být navazující žaloba úspěšná.

Judikatura není neměnná, právní názory na problematiku vztahu obecného a restitučního předpisu jsou dosud kontroverzní i mezi soudci uvedených nejvyšších soudních instancí. Zásadní rozhodnutí velkého senátu občanskoprávního kolegia Nejvyššího soudu sp. zn. 31 Cdo 122/2001 nebylo tímto kolegiem odsouhlaseno k publikaci ve Sbírce rozhodnutí a stanovisek. Právní názor, vyjádřený v uvedeném rozhodnutí považuji nadále za nesprávný a v tomto ohledu odkazuji na svůj článek v časopisu Právní zpravodaj č. 8/2004. Pokud je v daném rozhodnutí poukazováno na stanovisko pléna Ústavního soudu sp. zn. Pl ÚS 21/2005, pouze poznamenávám, že se netýkalo určení vlastnictví zůstavitele, ale žalobce (tedy až eventuální třetí fáze výše zmíněné cesty). Naopak v souladu s mým názorem je právní názor Ústavního soudu vyjádřený v nálezu ze dne 7. ledna 2009, sp. zn. I ÚS 2477/08, týkající se obdobně žaloby na určení, že nemovitost v držení státu je součástí určité pozůstalosti. Podle něj „stěžovatelka má naléhavý právní zájem na tomto určení, neboť rozhodnutí obecných soudů jsou předpokladem pokračování v dědickém řízení, v němž se teprve bude osvědčovat vlastnické právo stěžovatelky“. Za nejpodstatnější pak považuji skutečnost, že v dané problematice dosud nerozhodoval Evropský soud pro lidská práva. Přitom nepochybuji, že stížnosti na rozhodování českých soudů v dané problematice u něj byly uplatněny. Nelze-li předjímat, jak tento soud rozhodne, nebylo správné předjímání velkého senátu v této věci a tudíž nebylo správné ani jeho právní posouzení.